

ANTIKVARISK MEDVERKAN ÅR 2019

Björn Ahnlund

KNOBESHOLMS TUNNBINDERI

Halland, Falkenbergs kommun, Asige socken
Knobesholm 1:3

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:23

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Läns museer, Kulturmiljö Halland

Uppdragsverksamheten, Halmstad 2020

Antikvarisk medverkan 2019

Bild framsida: Knobesholms tunnbinderi, maj 2019.

Foto: Björn Ahnlund (fotonr 2018-17).

Grafisk form och layout: Anders Andersson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet.

Ärende nr 2018-117

Björn Ahnlund

KNOBESHOLMS TUNNBINDERI RESTAURERING 2019

Halland, Falkenbergs kommun, Asige socken
Knobesholm 1:3

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2020:23

INNEHÅLL

Inledning.....	6
Bakgrund till åtgärder	6
Historik	8
Utförda åtgärder.....	10
Tak.....	10
Stomme.....	10
Vägg.....	10
Beskrivning.....	8
Entreprenör	10
Antikvarisk medverkan	10

INLEDNING

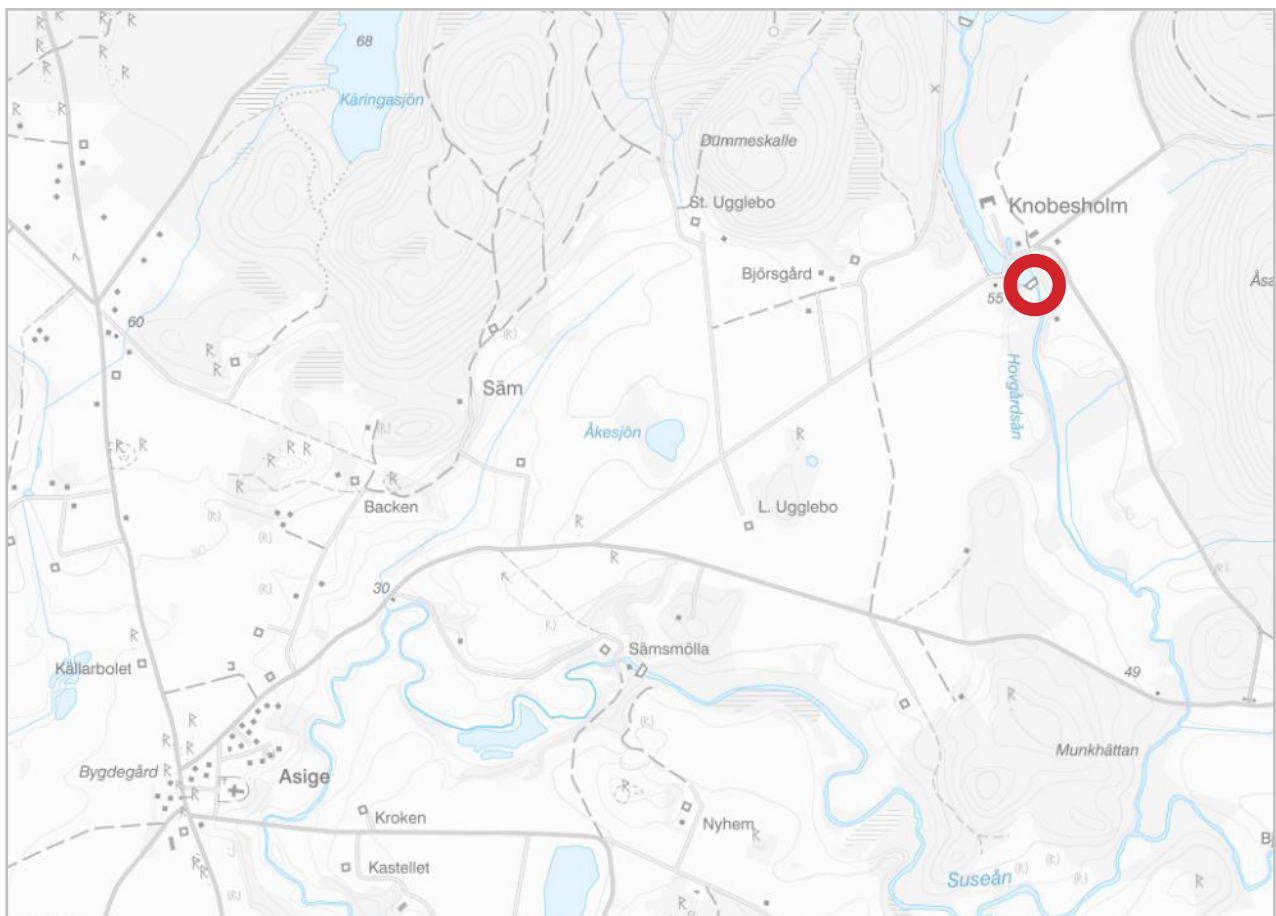
Under våren och sommaren 2019 har Knobesholms tunnbinderi restaurerats. Byggnaden förvaltas av Asige hembygdsförening, vilken här till har erhållit bidrag med 300.000 kr, enligt länsstyrelsens beslut 2018-10-16. Bidraget har givits med stöd av förordningen om förvaltning av värdefulla kulturmiljöer (SFS 2010:1121). Bidraget förutsätter att arbetena sker under medverkan av antikvarisk expert.

Åtgärderna har samfinansierats med det europeiska landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsens beslut motsvarar ca 20 % av den totala kostnaden.

Bakgrund till åtgärder

Knobesholms tunnbinderi har ett stort industrihistoriskt värde. Med dess bevarade och fungerande produktionsanläggning är den närmast unik i sitt slag i Sverige.

Byggnadens läge vid ett vattendrag gör att den är särskilt utsatt för väder och vind. Tunnbinderiet hade sedan senaste renoveringen på 1980-talet fått omfattande rötskador i delar av stommen, liksom väggpanelen. Yttertak, skärmtak och fönsterband läckte in vatten. Vissa skador berodde även på sättningar i konstruktionen. Höga träd utmed strömfåran hotade därtill att falla över byggnaden.

Den röda ringen markerar Knobesholms tunnbinderi och kvarn. Karta: Falkenbergs kommun

Foton från besiktning utförd i mars 2018.

BESKRIVNING

Tunnbinderibyggnaden består av en länga i en våning. Huvuddelen av byggnaden utgörs av en fackverkskonstruktion klädd med stående spontad omålade panel medan en mindre verkstadsdel i sydost är i tegel. I slutningen mot Hovgårdsån står huset på en hög naturstensgrund. Taket består av ett flackt slutande parti mot ån. Nedanför taknocken mot framsidan är ett brant, glasat parti som ljusinsläpp. Nedanför glaspartiet sitter ett skärmtak utefter hela fasaden vilket bärs upp av trästolpar. Taken är papptäckta.

Invändigt är det gamla maskineriet, såsom träspår upphängda i takbjälkarna, liksom hjul, remmar och rör. Energin, som tidigare hämtades via kraftöverföring under golvet är idag ersatt av en elmotor, vilken används vid visningar.

HISTORIK

En tunnbinderibyggnad fanns på platsen i slutet av 1800-talet. Efter en brand uppfördes den nuvarande byggnaden 1905. Den tidigare hantverksmässiga tillverkningen blev nu mekaniserad och med maskineri hämtat från Danmark var anläggningen vid denna tid en av de modernaste i sitt slag. Verksamheten var främst inriktad på att producera smörtunnor, s.k. drittlar (1 drittel = 50 kg), men man tillverkade även andra sorters tunnor. Drittlarna gjordes av bok då träslaget ej ger bismak medan övriga tunnor gjordes i ek och gran.

Maskinerna drevs av vattenkraft via axlar och remdrift, placerade under golvet för att vara ur vägen. Transportkärror förde via räls ut de färdiga tunnorna till en idag försvunnen förvaringsbyggnad söder om tunnbinderiet. Under glansperioden 1910-1930 tillverkades 15.000 tunnor per år och verksamheten selsatte tolv man. På 1940-talet satte brist på bokträ stopp för produktionen. Samtidigt hade nya förpackningsmaterial börjat konkurrera ut trättunnor och tillverkningen upphörde helt 1952.

Anläggningen föll i en 30 årig törnrosasömn och väcktes ur sin dvala först 1980-talet då Asige hembygdsförening i samråd med länsstyrelsen restaurerade tunnbinderiet. Tanken var då som nu att kunna visa hur en lokal småindustri på landsbygden en gång såg ut. En gång om året, på ekomuseets dag, är anläggningen öppen för allmänheten och maskinerna körs igång.

Tunnbinderiet var stadd i starkt förfall före renoveringen på 1980-talet. Foto Lennart Lundborg. Hallands konstmuseum.

Restaureringen 2019:

Ovan t.v: Skärmtaket nedtaget och fasaden inplastad.

Ovan t.h: Stomkonstruktionen stämpades och riktades.

Mitten t.v: Undertak och takbjälkar byttes i sin helhet.

Ovan: Ny asfaltspapp på yttertak.

T.v: Exempel på lagning vid knutpunkt.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Tak

Den mest överhängande åtgärden gällde yttertaken, dvs. pulpettak och skärmtaket. Takkonstruktionerna har reparerats med nya bjälkar och bärlinor i samma dimensioner som tidigare och den gamla undertakspanelen har ersatt av ny med pärlspontsprofil.

Skärmtakets sparrar har profilsågats enligt ursprunglig förlaga. Taken har täckts med asfaltspapp lagd med horisontella våder. En liten plåtprofil har monterats längs ned på takfallen för att förhindra vatteninträngning. Nya vindskivor och täckbrädor har satts upp, vilka liksom bjälkarnas ändträ behandlats med trätjära.

Fönsterbandets träram fick delvis konstrueras om för att inte läcka in. Fönsterglas har generellt bytts ut och nytillverkat draget glas har satts in.

Stomme

Reparationen av byggnadens trästomme blev omfattande. Tunnbindermaskineriet, vilket delvis är integrerat med byggnadskonstruktionen, komplicerade åtgärderna. Flera bärande stolpar och bjälkar var skadade på grund av röta eller/och sättningar i mark, vilka gjort att vissa delar kommit ur läge. Konstruktionen fick därför stabiliseras, lyftas och dras samman. Skärmtakets bärande stolpar har reparerats och grundstenarna justerats. Ett flertal bjälkar och stolpar har bytts ut eller lusats i med nytt virke i samma dimension. I andra fall har befintligt virke kompletterats med utanpåliggande virke för att bibehålla bärighet.

Vägg

Friska delar av den vackert gråpatinerade väggpanelen har bibehållits men i möjlig mån flyttats till de mest exponerade sidorna, medan rötskadad panel bytts ut. Härvid har panelen mot Hovgårdsån helt bytts ut mot ny specialsågad panel, liksom tidigare med dubbla profiler; fasspontprofil mot utsidan och pärlspont mot insidan.

ENTREPRENÖR

Arbetena utförts av Firma Olof Andersson, Asige. För taktäckningen har Falkenbergs Taktäckning AB anlitats. För materialspecifikationer och leverantörer, se bilaga 1.

ANTIKNVARISK MEDVERKAN

Restaureringsarbetena har följts av och skett i samråd med bebyggelseantikvarie Björn Ahnlund.

Arbetena är väl utförda, i enlighet med de antikvariska riktlinjerna. Stor hänsyn har tagits till byggnadens kulturhistoriska värde, där patina och autenticitet har varit centrala kriterier för valt tillvägagångssätt. Originalmaterial har sparats så långt som möjligt. Nyttillskott har utförts med samma material och metod. I vissa delar, såsom fönsterbandet, har förändringar av konstruktionen gjorts, vilket dock ej påverkat helhetsintrycket.

Efter restaureringen 2019:
Högt upp: Vy från n.v, mars 2020.

Ovan: Fasaden mot Hovgårdsån har fått ny panel.
Ovan t.h: Detalj av takkonstruktion skärmtak.
T.h: Skärmtakets insida. Större delen av takkonstruktionen har bytts ut.

F:a Olof Andersson*Verksam i bygden sedan 2002***Mobil : 070-214 33 87**

Bygg & Renovering

Materieldokumentation**Datum**

2020-03-12

Asige Hbf

Guntorp 106

311 67 Slöinge

Er referens : Lars-Börje Nilsson

Efter förfrågan från Bebyggelseanikvarie
Björn Ahnlund 2020-03-09

Märke : Drittelfabriken Knobesholm

Leverantör**Beskrivning**

Varbergs Timber / Woody Fbg

Pärilspons 22x120mm OBH Special utan rillor.

Varbergs Timber / Woody Fbg

Pärilspons 22x95mm OBH Special utan rillor.

Varbergs Timber / Woody Fbg

Fasadspons 28x170mm OBH Special dubbla profiler.
Dubbelfas / Pärilspons. Täckande bredd 155mm.

Farstorps Trä i Hästveda

Långt Fyrkantsvirke. Finsågad gran. 170x190mm till bärlinor.
Specialsågat i längder på 9500mm

Bjernereds sågverk

Stolpsvirke. Finsågad gran. 200x200mm & 175x175mm.
Specialsortiment.

Bjernereds sågverk

Takstolsvirke. Finsågad gran. 100x200mm.
Specialsågat i längder på 7200mm

Bjernereds sågverk

Takstolsvirke. Finsågad gran. 100x150mm.
Specialsortiment.

Ryds Glas i Fbg

4mm Kulturglas.

Nackagårds Byggnadsvård

Rå Linolja, Balsamterpentin och Trätjära.

Loricks Smedja i Vessigebro

Handsmidda krampor 6x80mm

Falkenbergs Taktäckning AB

Icopal Takelasterpapp. Kristallsvart.

Jag hoppas denna förteckning stämmer överens med er förfrågan.

Olof Andersson

Olof Andersson

Adress

Asige 124**311 67 Slöinge**

Mobil

070-214 33 87

Org. nr

630430-4675

VAT-nr

SE630430467501

Bankgiro

5436-3205

F-skatt

Innehar F-skatt

KULTURMILJÖ
HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00

E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se